

Moduleren II

In les 8 bleek de opeenvolging IV - V - I voldoende om te moduleren, mits er sprake is van ten minste één gemeenschappelijk akkoord, het zogenaamde spilakkoord.

De volgorde Subdominant - Dominant - Tonica is onmisbaar in de diatonische modulatie. In de praktijk zijn wel varianten ontstaan. Een van die varianten is de toevoeging van het akkoord I4/6 aan de cadens. De volgorde wordt dan: spilakkoord - IV - I4/6 - V - I.

- Het I kwartsext akkoord als onderdeel van de cadens zien we met name in de Barok en de daarop volgende classicistische periode toegepast worden.

Het kwartsext akkoord wordt beschouwd als een dissonerend akkoord, zoals bijvoorbeeld ook het septime akkoord een dissonant in zich herbergt. De kwart, in een kwartsext akkoord het interval tussen de bastoon en de grondtoon, is in de traditionele harmonieleer een dissonerend interval.

Een 4/6 akkoord is daarom geen rustpunt. Als het gebruikt wordt, komt het voor op een relatief (ritmisch) *zwak* maatdeel als - zie Voorbeelden -

1. *doorgangs* kwartsext akkoord (of aan elkaar geschreven als doorgangskwartsextakkoord)
2. *wissel* kwartsext akkoord (wisselkwartsextakkoord)

Op een *zwak* of *sterk* maatdeel komt het voor als

3. *omkerings* kwartsext akkoord, soms omschreven als herhalings kwartsext akkoord.

Er is nog een vierde kwartsext akkoord, maar dat komt voor op een relatief *sterk* maatdeel. Het is dit kwartsext akkoord, dat we gebruiken in een cadens, en wel als

4. *vertraging*s kwartsext akkoord (vertragingkwartsextakkoord).

De werking van dit vertragingakkoord komt overeen met de werking van een vertragingstoon op een sterk maatdeel (zie Aantekeningen les 5, pagina 2). De grondtoon van het volgende akkoord is er al (in vb. 4 de D), maar het akkoord wordt pas volledig als de terts G - B gedaald is naar Fis - A.

In theorie kunnen we hier het 4/6 akkoord omschrijven als een vertraagde V en de terts G - B een dubbele vertragingstoon noemen. Maar in de praktijk wordt het akkoord benoemd als I4/6.

Bij 5 en 6 treft u een voorbeeld aan van de cadens IV - I4/6 - V - I. We zien daar een modulatie van majeur naar majeur, G - F, en van mineur naar majeur, a - C.

- Het spilakkoord kan overeenkomen met de subdominant van de nieuwe toonsoort. De cadens wordt dan Spilakkoord - I4/6 - V - I. Zie vb. 2 bij Opgaven/Antwoorden van deze les.

Voorbeeld 6 betreft een modulatie naar de *parallel* toonsoort. Een parallel toonsoort is de toonsoort met een gelijk aantal voortekens van dezelfde soort. De parallel van A klein is C groot. Die van Fis klein (3 kruisen) is A groot. Die van D klein (1 mol) is F groot. In majeur vindt u de tonica van de parallel op VI (in C de a), in mineur op III (in a de C).

- Een *gelijknamige* toonsoort is een toonsoort op dezelfde grondtoon. Een voorbeeld is D groot

(2 kruisen) en D klein (1 mol). Na een rustpunt op de tonica volgt soms een deel in de gelijknamige toonsoort. Meestal volgt na majeur (bijv. C groot) een deel in mineur (C klein). Componisten als Franz Schubert en Ludwig van Beethoven maakten hier graag gebruik van.

Uiteraard zijn andere progressies (opeenvolgingen) dan in vb. 6 mogelijk. Wat u zou kunnen doen, is een bibliotheek aanleggen van progressies die u aanspreken. Mocht u willen moduleren, dan heeft u ze voor het uitzoeken. Op den duur kent u ze waarschijnlijk van buiten.

U zult niet de eerste componist zijn, die bij een collega of een oude meester een fraaie opeenvolging ontdekt en die in het eigen werk toepast. Nu weet u echter nog te weinig om zelfstandig op jacht te gaan. De voorbeelden in de cursus kunt u (en mag u) al gebruiken in uw eigen werk.

Het is belangrijk dat u het moduleren oefent op uw instrument. Schrijf een akkoordprogressie uit en speel die door. Speel dezelfde opeenvolging bij voorkeur ook in andere toonsoorten.

Let bij het uitschrijven van een progressie wel op de stemvoering. Zie les 2 voor de verdubbeling van tonen bij vierstemmige drieklanken. Het volgende is niet minder van belang:

- a. Zorg voor tegenbeweging in de stemmen (dalend tegenover stijgend).
- b. Vermijd parallelle kwinten en octaven.
- c. Gebruik nooit 2 kwartsext akkoorden opeenvolgend.
- d. Vermijd een opeenvolging van meer dan 3 sext akkoorden.
- e. Los een dissonant dalend op.
- f. Gebruik ook omkeringen en onvolledige akkoorden.

- In Deel III wordt meer aandacht besteed aan stemvoering.

Leerlingen die zich in het contrapunt verdiepen, beschikken vaak over een goede stemvoering. Daarom adviseer ik u om het boek over contrapunt van Fux (zie previews op de links-pagina van mijn website) in te zien en ook om de stemvoering in de koralen van J. S. Bach te bestuderen.

Voor een musicus is een goede stemvoering prettig om te spelen. Een goed componist probeert daarom elke partij interessant te maken. Dit houdt namelijk de uitvoerende musicus alert. Alleen een lage baspartij, zoals voor contrabas of basgitaar, kan beter niet ingewikkeld of onrustig zijn.